

Considerații generale cu privire la o hartă eroică a județului Sibiu

Prof. Tămaș Bogdan

Școala Gimnazială Jina, Județul Sibiu

Gânduri și simțiri prin fapte. Studii și articole de istorie. Simpozion național cu participare internațională, Sibiu, 27 martie, Editura Armanis, 2018, pag. 190-200.

Motto: „Numai istoria scrisă se umple de pulbere și se strică, dar prin monumentele eroii odihnesc în memoria eternității neamului” Andrei Șaguna, Mitropolit al Ardealului

Ne aflăm astăzi în pragul omagierii celui dintâi Centenar, dar și activități comemorative desfășurate pentru cinstirea și aducerea aminte a tuturor acestora, cunoscuți, dar și necunoscuți care s-au jertfit în ordin comandat pentru România, fie în armata statului român, dar și românilor ardeleni, bănățeni și bucovineni care au fost nevoiți să participe la Primul Război Mondial, în armate străine.

A tuturor celor care au zălogit cu viața și cu ființa lor, cu credința și cu viitorul lor, România pe care o cunoaștem noi astăzi, cu bunele, dar și cu relele sale. Noi suntem istoria, dar și devenirea acestui pământ numit România. Noi, împreună cu predecesorii și cu urmașii noștri care trăiesc în memoria vie a unui timp numit civilizație, a tuturor aceluia care există în conștiința noastră colectivă, pomeniți duminică de duminică și la marile sărbători ale creștinismului, în sfintele altare ale Bisericii de pretutindeni din România.

Pentru afirmarea românească, în decursul secolului al XIX-lea, supranumit și al națiunilor în formare, pentru constituirea statului național unitar român, prin participarea României la Prima mare Conflagrație Mondială între 1914-1918, pentru menținerea și afirmarea europeană a acestui stat puternic afectat de evenimentele anului 1940 și de prevederile Pactelor Ribbentrop-Molotov și ale celui de-al doilea Partaj de la Viena¹, dar și participarea noastră la cea de a Doua mare Conflagrație Mondială². Pentru existența și drepturile noastre colective de a fi stat european, indiferent de adversități și inerențe de orice fel.

Pentru construcția statului România Mare, armata Regatului vechi al României și societatea românească a jertfit în campania militară dintre anii 1916-1919 peste 800000 de vieți, la care s-au mai adăugat și mii de alți eroi români transilvăneni și bucovineni, încadrați voluntar în rândurile Armatei Române³.

¹ Dinu C. Giurescu, România în cel de al doilea război mondial, Editura All, București, 1999, pag. 286.

² Ibidem

³ Zorin Zamfir, Jean Banciu, Primul război mondial, Editura Didactică și Pedagogică București, 1995, pag. 246-147.

Fărăîndoială mulți dintre aceștea au fos fii ai meleagurilor siberiane, ai Transilvaniei noastre strămoșești. Ei jertfindu-se pentru împlinirea idealului nostru comun – unitatea națională, pentru drepturile lor recunoscute și proclamate de cel care a fost Regele României, Ferdinand I Întregitorul (1914-1927), cel care a fost încoronat în Bălgradul voievodal al marelui Mușai Viteazul – primul reconstituitor și înfăptuitor al României la 1599-1600, fapt care confirmă caracterul eminent și popular, social și național al participării României și a armatei sale la Primul război mondial între anii 1916-1918, după doi ani de neutralitate armată.

În memoria celor care, mai presus decât viața și ființa lor, au pus neamul și țara „cu credință în Dumnezeu și iubire de neam” cum afirmă poetul colonel Ioan Băncilă, urmașii acestora le-au recunoscut și răsplătit faptele și jertfa de sange, slăvindu-le memoria prin amenajarea de cimitire, de troițe, respectiv, prin ridicarea monumentelor, care au dat noi valențe cultului față de eroii neamului, componentă de bază a conștiinței noastre naționale, mai ales aici, într-o Transilvanie de multă vreme asuprită prin pactul celor trei națiuni constituite la Bobîlna, în preajma Dejului la 1437, pact îndreptat împotriva românilor ardeleni.

În perioada interbelică (1919-1939), în timpul existenței României Mari, comunitățile plaiurilor sibiene au îmbogățit zestrea eroică a țării cu monumente închinare fiilor săi jertfiți în Războiul Reîntregirii, dând hărții județului Sibiu, oferind hărții Transilvaniei și României, o nouă înfățișare: cea de hartă eroică. Toți cei care au pus gândul și fapta la realizarea acestui tezaur eroic după 1919, au fost uniți într-un singur țel: respectul culturii eroilor jertfiți pentru unitatea acestui pământ și neamului, dăinuirea lor în conștiința și în memoria românească, dar și ca un mesaj pentru generațiile care vin pentru a le urma exemplul, în vremuri de restriște.

Conform prevederilor Tratatului de pace de la Paris-Versailles (1919-1920), care finaliza Primul Război Mondial, statele semnatare (victorioase și înfrânte) se angajau să respecte și să întrețină toate mormintele de onoare și operele comemorative ale ostașilor indiferent de tabără (Antanta sau Puterile Centrale) care au pierit în luptă pe teritoriile lor. Aceasta chiar dacă soldații defuncți au aparținut armatelor inamice, respectiv, că mormintele prizonierilor de război și internați în lagăre au fost asimilate conceptului general reglementat prin prevederi privind cimitirele militare, indiferent de tabăra beligerantă, așa cum am subliniat mai sus⁴.

Ducerea la îndeplinire a prevederilor semnate în comun la Versailles, s-a făcut în România prin constituirea unor organe și structuri ale statului în baza unor înalte decrete regale, a căror domeniu de activitate consta în conservarea și îngrijirea cimitirelor și operelor comemorative închinare celor căzuți în Războiul pentru Reîntregire (1916-1918), respectiv, și a monumentelor

⁴ Eliza Campus, Din politica externă a României 1913-1947, Editura Politică, București, 1980, pag. 155-157.

edificate întru memoria acestora. Astfel, la data de 12 septembrie 1919 s-a înființat Societatea „Monumentelor Eroilor căzuți în război” având filiale în toate județele României Mari⁵. Ulterior, aceasta s-a transformat în Societatea Națională a Cultului Eroilor(1927). După anul 1940, de altfel atât de tragic în istoria noastră, soldat cu dispariția de pe Harta politică a Europei a statului România Mare⁶, societatea a luat denumirea de Așezământul Național Regina Maria pentru Cultul Eroilor. Odată cu abdicarea regelui Mihai I în decembrie 1947 și proclamarea unei forme de organizare a României (Republica Populară) prin Decretul nr. 48 din 29 mai 1948, Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor a fost desființat, atribuțiunile și patrimoniul acestuia sunt trecute cu această dată în administrarea Ministerului Apărării Naționale⁷.

În perioada socialistă până în anul 1975, datorită influenței Uniunii Sovietice în România, teritoriul Țării este împânzit cu monumente de prost gust închinare eroului sovietic eliberator (dar numai așa nu a fost, deoarece sovieticii și-au menținut trupele în Țara noastră până în 1958, deci eroul sovietic nu era eliberator, ci mai degrabă ocupant, România la Tratatul de Pace de la Paris din 1947, fiind considerată țară înfrântă). Prin decretul Consiliului de Stat (organism important în fosta guvernare comunistă de la noi din țară) nr. 117/1975 are loc readucerea în discuție a istoriei eroilor noștri. După 1989, o serie de militari și oameni de cultură au format un grup pentru îngrijirea cimitirelor și a monumentelor eroilor de la noi. Pe 19 noiembrie 1991 printr-o sentință civilă a Judecătorei București cu nr. 664 Asociația Cultului Eroilor devine personalitate juridică. Din 1992 în temeiul unei hotărâri a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, înregistrată cu nr. 3036 din 19-20 iunie 1992 Asociația va activa sub oblăduirea Patriarhiei României⁸.

În județul Sibiu, Societatea Cultul Eroilor și secția sa germană de la Sibiu a pus bazele unei structuri care a activat și s-a ocupat de mormintele ostașilor căzuți în război, atât a ostașilor români, dar nu numai (și a ostașilor germani, austrieci, maghiari, sovietici). S-a procedat la amenajarea mormintelor și a operelor comemorative pentru a menține vie amintirea celor care au căzut pentru România.

Aceste monumente eroice care au îmbogățit toate așezările Transilvaniei și ale României constituie o adevărată carte de istorie a neamului, scrisă în graiul tăcut, dar parcă atât de apăsător și răspicat

⁵ Petre Stoica, Asociația Națională „Cultul eroilor” 20 de ani de existență în România Eroică, București, nr. 1-2 (42-43) – Serie nouă, 2011, pag. 5-8. /Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți constituită pe 12 septembrie 1919 prin Înalt Decret nr. 4106 drmnat de Regele Ferdinand I Întregitorul (1914-1927)/; www.once/documentere/cultul eroilor; Legea nr. 30 septembrie 2003 privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război în Monitorul Oficial, România, București, Partea I, nr. 700/7 octombrie 2003.

⁶ Ioan Scurtu, Un episod dramatic din istoria României, Editura Științifică, București, 1990, pag. 20-21; Valeriu Florin Dobrinescu, Bătălia pentru Basarabia, Editura Junimea, Iași, 1991, pag. 147-148.

⁷ Petre Stoica, Op. cit., pag. 5.

⁸ Petre Stoica, Asociația Națională „Cultul Eroilor” – 20 de ani de existență în România eroică, București, nr. 1-2 (42-43) – serie nouă, 2011, pag. 6.

al lespezilor de piatră, al plăcilor de marmură, al fierului forjat, al bronzului modelat și al lemnului încrustat. „Cinstirea eroilor căzuți pe câmpul de luptă, arată marele istoric Petre P.Panaitescu nu este numai o datorie față de cei plecați dintre noi, un cult al eroilor, tot așa de vechi ca și omenirea, ci este o întărire a temeliei pe care stă un popor”. La rândul său, un alt mare istoric Nicolae Iorga, militant frecvent al pentru Marea Unire, în pledoaria sa pentru cinstirea eroilor neamului, făcută cu prilejul înființării Societății Cultului Eroilor, în 1919, menționa: „Stratuile, monumentele și lăcașele de odihnă a eroilor și martirilor neamului sunt pentru trupul țării ca și icoanele în casele noastre”.

În ceea ce privește demersurile declanșate la nivelul județului Sibiu, după Marea Unire, pentru cinstirea eroilor războiului întregirii, prin ridicarea de monumente care să le păstreze vie memoria în eternitatea timpului, oamenii plaiurilor sibiene, mobilizați în îndemnul membrilor Asociațiunii „Astra”, al reprezentanților clerului bisericii creștine, al Asociației Cultul Eroilor Noștri indiferent de denotațiunea acesteia, s-a trecut la punerea în aplicare a îndemnului mitropolitului întâi stătător al Ardealului Andrei Șaguna, care, în toamna anului 1849, cu prilejul unui parastas de veșnică pomenire a celor peste 50000 de martiri români pieriți în timpul revoluției de la 1848-1849, îndemna enoriașii să ridice monumente în memoria și pentru cinstirea și aducerea aminte a tuturor celor care s-au jertfit spunându-le acestora: „Numai istoria scrisă se umple de pulbere și se strică, dar prin monumente eroii odihnesc în memoria eternității neamului”.

Ecoul îndemnului șagunuan avea să dăinuiască și după 70 de ani, îndemnând conștiința și faptele oamenilor acestor locuri sibiene și de pe alte meleaguri din Ardeal care dând viață acestui îndemn, au realizat un inestimabil tezaur spiritual, constituit din opere scrise de istorie, adevărate cronice în piatră dedicate Marii Uniri și eroilor neamului, atât a celor știuți, dar și celor necunoscuți aflați într-un patrimoniu de onoare al monumentelor închinat eroilor neamului român, care simbolizau bucuria pentru visul împlinit la 1 decembrie 1918, dar și în cinstirea memoriei celor care au suferit și s-au jertfit pentru întregirea tuturor românilor în granițele stăpânite cândva de voievodul Mihai cel Viteaz.

Aceste opere constituiau o prelungire în eternitatea timpului a adeziunii oamenilor plaiurilor sibiene la înfăptuirea Marii Uniri. Dând curs reglementărilor Guvernului Regatului României Mari, în orașele și în comunele județului Sibiu s-au înființat asociații și societăți ale mormintelor și monumentelor eroilor, care au angrenat întreaga populație, instituțiile administrațiilor locale, biserica, armata, școala, jandarmeria rurală, comercianți, intelectuali, veteranii de război, doamnele de onoare și în mod simbolic au fost cooptați în aceste asociații și invalizi, văduve și orfani de război. În tot acest amplu efort, reprezentanții Mitropoliei Ardealului, ai protopopiatelor și parohiilor din localitățile județului Sibiu, au constituit factorul hotărâtor care a mobilizat întreaga

populație rurală și urbană a județului Sibiu la înfăptuirea acestor obiective naționale și de credință (patronate de însăși Regina Maria a României). Activitatea de amenajare a cimitirelor și monumentelor s-a extins, în timp, până în preajma anului 1940 și a cuprins cele 170 de localități ale județului, respectiv municipiul Sibiu, orașele, comunele și toate satele, în primul rând aflându-se satele în care s-au desfășurat luptele crâncene din septembrie 1916 în cadrul bătăliei susținută de Corpul de Armate Olt-Lotru pentru Sibiu⁹.

De altfel, în aceste localități precum: Cacova (Fântânele), Boița, Rășinari, Poplaca, Gura Râului, Turnu-Roșu, Veștem, Sărata și altele, sătenii au avut inițiative imediat după desfășurarea luptelor, adunând trupurile neînsuflețite ale ostașilor, astupându-le în morminte și în gropi comune, chiar pe locurile unde s-au desfășurat luptele.

Alți eroi au fost înhumați chiar în cimitirele acestor sate. Până în anul 1940 au fost amenajate morminte, cimitire, gropi comune și ridicate și alte opere comemorative, precum obeliscuri, troițe, monumente, cruci și plăci comemorative. În acest sens, amintim mănăstirea eroilor din Foltea, comuna Săliște, singura în Transilvania după Catedrala Întregirii de la Alba Iulia, în sudul țării Catedrala Eroilor de la Ploiești, 23 de obeliscuri în localitățile Apoldu de Sus, Biertan, Blăjel, Cristian, Marpod, Nocrich, Ludoș, Mediaș, Poiana Sibiului, Sibiul, Poplaca, Racovița, Săcel, Turnu-Roșu, Sărata, Șelimber și altele pe care sunt trecute numele a mii de eroi cunoscuți și necunoscuți. Amintim aici de obeliscul ridicat în perimetrul localității Șelombăr, dezvelit la 15 noiembrie 1925, pe frontispiciul căruia este scris următorul text: „În amintirea ostașilor lui Mihai Viteazul, căzuți pe aceste locuri în anul 1599 și a ostașilor căzuți pe întinsul țării în războiul 1916-1919”. De altfel, însemnul memorial dedicat bătăliei din 1599 de către șelimbăreni, îl constituie troița înălțată pe o movilă, în apropierea locului unde la 18 noiembrie 1599, oastea lui Mihai Viteazul a reușit o strălucită victorie asupra armatei lui Andrei Bathory, principele Transilvaniei. Troița a fost executată din lemn și a fost inaugurată în noiembrie 1925.

În vocabularul curent, sibienii îi spun „Movila lui Mihai” și „La troița”.

De asemenea, în arealul județului Sibiu au fost ridicate:

- 19 troițe în localitățile Alțâna, Bogatul Român, Boița, Chirpăr, Orlat, Șeica Mare, Tălmăcel, Galeș, Pelișor, Sărata, veștem, Ruja, Avrig (două) și în alte localități; 10 monumente, respectiv, în localitățile Aciliu, Avrig, Agnita, Boița, Sibiu (Monumentul Ofițerilor), Șeica Mică, Valea Viilor, Roșia și altele;

⁹ Zorin Zamfir, Jean Banciu, Primul război mondial, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, pag. 186.

- 36 cruci comemorative (21 de grup și 15 individuale) în localitățile Avrig, Cisnădie, Apoldu de Jos, Bârghiș, Brateiu, Sărata (două), Tilișca, Sadu, Târnavă, Șelimbăr, Arpașu de Jos, Chirpăr, Cornățel, Cârțișoara și altele;
- 24 cimitire în localitățile Cisnădie, Daia, Boița, Avrig, Cornățel, Topârcea, Noul Român, Șeica Mare, Pădurea Dumbrava Sibiului, Bogatul Român, Bârghiș și altele;
- Trei plăci comemorative în localitățile Noul Român, Alțâna și Agarbaci;
- Două gropi comune în localitățile Târnavă și Fântânele (Dealul Nereju, Fântânele, 75 de eroi din regimentul 42 Vâlcea), totalizând 2163 eroi cunoscuți și 2040 eroi necunoscuți.

În arealul satului Boița, cetățenii au amenajat și o fântână botezată „Fântâna eroilor”, iar sătenii din Sărata au botezat un izvor lângă care a căzut eroic sublocotenentul Victor Balea, fiu al acestui sat, pe acel loc localnici au ridicat o troiță, iar izvorul a fost botezat cu numele eroului „Izvorul lui Victoraș”.

Pe Dealul Dăii, la cota 450, Asociația Națională „Cultul eroilor” din orașul Buzău, prin inițiativa unor ofițeri din Regimentul de Infanterie nr. 48 Buzău și cu ajutorul Arhiepiscopiei Sibiu, al Parohiei din Daia, al autorităților administrației locale Sibiu, au trecut la amenajarea cimitirului din Dealul Dăii în memoria celor peste 1400 eroi căzuți în noaptea de 9 septembrie 1916 în luptele desfășurate în acest spațiu (Bătălia pentru Sibiu, declanșată odată cu dislocarea Armatei a IX-a Imperiale Germane condusă de Erich von Falkenhayen de pe frontul din vestulo Europei).

Bibliografie selectivă ordonată alfabetic:

Izvoare editate

- Atanasiu Victor (și colectiv), România în Primul Război Mondial, Editura Militară, București, 1979.
- Campus Eliza, Din politica externă a României 1913-1947, Editura Politică, București, 1980.
- Dobrinescu Valeriu Florin, Bătălia pentru Basarabia, Editura Junimea, Iași, 1991.
- Giurescu C.Dinu, România în al Doilea Război Mondial, Editura All, București, 1999.
- Popa N. Mircea, Primul Război Mondial, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1978.
- Scurtu Ioan, Un episod dramatic din istoria României, Editura Științifică, București, 1990.
- Zamfir Zorin, Banciu Jean, Primul Război Mondial, Editura Disactică și Pedagogică, București, 1995.

Periodice și reviste

- Stoica Petre, Asociația Națională „Cultul eroilor” 20 de ani de existență în România eroică, București, nr. 1-2 (42-43), Serie nouă, 2011.
- Constantin Chifane, Drăgușani. Istoria unor monumente în Almanah BTT, nr. 3, 1989.

Legi și relulamente

- Legea nr. 30 septembrie 2003 privind regimul mormintelor și operelor comemorative de război în Monitorul oficial, București, partea I, nr. 700/7 octombrie 2003.

Webografie

- www.once/documentare/cultul eroilor